

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ПРОСТІР» В ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Копитіна А. С.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті досліджено вербалізацію лексико-семантичного поля «простір» в Інтернет-дискурсі. Висвітлено особливості Інтернет-дискурсу, що впливають на підбір інваріантів ЛСП «простір» у його межах. Здійснено виокремлення й аналіз мікрополя ЛСП «простір» в Інтернет-дискурсі.

Ключові слова: Інтернет-дискурс, ЛСП «простір», соціальні мережі, чинники.

Копитина А. С. Актуализация лексико-семантического поля «пространство» в интернет-дискурсе. В статье исследована вербализация лексико-семантического поля «пространство» в Интернет-дискурсе. Раскрыты особенности Интернет-дискурса, влияющие на подбор инвариантов ЛСП «пространство» в его пределах. Осуществлено выделение и анализ микрополя ЛСП «пространство» в Интернет-дискурсе.

Ключевые слова: интернет-дискурс, ЛСП «пространство», социальные сети, факторы.

Kopytina A. S. Actualization of the lexical-semantic field "space" in the Internet discourse. In the article we define that because of the large and continuous development of electronic devices, Internet becomes a key aspect of the intercultural communication. Additionally, the appearance of the world wide web changes the parameters of the spatial perception that is reflected in the language image of the world.

We examine the examples of individual cases of English speaking and French speaking Internet-discourse in the social networks and do the quantitative research of the lexical-semantic field "space" invariants.

As a result we come to the conclusion that the peculiarities and restrictions of the Internet-discourse make the addressers choose the invariants of the lexical-semantic field "space" according to the subgenre, spatial and temporal conditions of the addressees to facilitate the information perception. Larger quantity of lexemes "area" in the English speaking, and "la zone" in the French speaking Internet discourse reflects the linguocultural peculiarities of the category "space". According to the results we define three micro-fields in the structure of the lexical-semantic field "space" and find the micro-field that is of less interest for French speaking Internet-discourse.

The domination of different invariants of the lexical-semantic field "space" in different national discourses may provoke the idea of nationally-marked invariants and national typical invariants.

Key words: Internet discourse; LSF "space"; social networks; factors.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Сьогодні на динаміку мовних процесів значний вплив має функціонування мережі Інтернет, що розширює межі простору і таким чином впливає на світобачення людей та мовну картину світу. Категорія простору переживає нову парадигму сприйняття. Використання мережі Інтернет та занурення в неї мови дає нову інтерпретацію лексико-семантичного поля (ЛСП) «простір». Категорію «простір» репрезентовано в усіх національних картинах світу. Особливості її інтерпретації зумовлюють комунікативний акт та вибір лексем для його позначення під час зіткнення різних культур, що через Інтернет-дискурс стає основою діяльності як для більшості українських, європейських і світових організацій, так і пересічних громадян, є способом міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному науковому просторі питання про відокремленість і самостійність жанру віртуального дискурсу порушує Д. В. Галкін у роботі «Бінарна мова і віртуальний дискурс: до філософії цифрової культури». Дослідник виокремлює ознаки комп'ютерного дискурсу та розкриває структурні та функціональні особливості його мовної системи. Про емоційний складник віртуального дискурсу залежно від лексичного складу говорить

В. Ю. Нестеров. Учений К. Лац у праці «Вплив розвитку технологій та Інтернету на розвиток англійської мови» підкреслює провідну роль мережі Інтернет у розповсюдженні лексичних одиниць, їх запозиченні з однієї мови до іншої.

У зарубіжній практиці вивчення проблем віртуального чи комп'ютерного дискурсу розпочалося в постмодерному суспільстві у 80-х роках минулого століття. Д. Крістал досліджує внесок мережі Інтернет у розвиток англійської мови та виводить жанрову класифікацію віртуального дискурсу. Ґрунтовний внесок у розвиток термінологічної бази зробили Н. Барон та С. Херрінг, які випрацювали дефініцію терміна «комп'ютерно-опосередковане спілкування» та чії роботи лягли в основу подальших досліджень комунікації через мережу Інтернет.

О. І. Горошко зазначає, що з 80-х років учені, дотичні до проблеми спілкування через електронні засоби, укладають термінологічну базу за тематикою. Із цим пов'язана наявність великої кількості термінів для комунікації, що виникають залежно від сфери їх використання [2, 225]. Найпоширенішими є назви: «комп'ютерно-опосередковане спілкування» (М. Н. Заверуха, Н. В. Реконвальд, О. О. Янович, С. Херрінг); «комп'ютерний дискурс» (К. В. Калініна, А. І. Самаричова, О. М. Галічкіна); «електронний дискурс» (Е. Г. Соколінська); «віртуальний дискурс»

(О. В. Лутовінова, О. Ю. Нікіфоров); «Інтернет-дискурс» (В. А. Назарова, Н. Г. Лукашенко, Ю. А. Шталтовна) та «мережевий дискурс» (Д. Крістал, С. Берон, Н. В. Ляпунова, Н. Л. Моргун). Робочим терміном було обрано власне «Інтернет-дискурс», оскільки, по-перше, комп'ютер не є єдиним технічним засобом, що дає змогу здійснювати комунікацію з різних точок світу, а по-друге, тому, що концепт «МЕРЕЖА» має смислове відношення не лише до інформаційно-комунікативних технологій, його периферія включає інші сфери діяльності людини.

Фундаментальним дослідженням польової організації лексичного складу мови є робота Й. Тріра, у якій він вперше відзначає тяжіння слів до групування у кластери на основі парадигматичної подібності. Останні дослідження просторових відношень, їх реалізації через лексичне, семантичне та лексико-семантичне поле «простір» серед зарубіжних та вітчизняних науковців здійснювали: П. Портнер, який на засадах граматики досліджував специфіку реалізації просторових відношень у реченнях (корейська мова); Н. В. Іовхімчук, що досліджує специфіку вербалізації просторових відношень за допомогою прийменників і шляхи вербалізації ЛСП простір у фольклорі; О. В. Стефурак, яка описує шлях реалізації просторових відношень від реальності до лексичної одиниці та відзначає антропоцентричний характер процесу вербалізації просторових відношень. Вербалізацію ЛСП «простір» на прикладі художнього твору вивчала Л. Прокопович. У своїх студіях авторка підтримує ідею антропоцентричного характеру відтворення просторових відношень у мові та дає структурне розмежування ЛСП «простір». Незважаючи на велику кількість досліджень Інтернет-дискурсу та просторових відношень, шляхи та засоби реалізації ЛСП «простір» через Інтернет-дискурс ґрунтовно досліджені не були.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті полягає у встановленні особливостей вербалізації ЛСП «простір» в англomовному та франкомовному Інтернет-дискурсі.

Досягнення мети потребувало розв'язання таких завдань:

- визначити параметри Інтернет-дискурсу, що впливають на вибір інваріантів ЛСП «простір»;
- ранжувати інваріанти ЛСП «простір» за частотністю вживання в межах національних дискурсів;
- установити мікрополя у структурі ЛСП «простір» у процесі його актуалізації в Інтернет-дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Філософський підхід до світобачення відображено в мові у вигляді створених концептів, реалізованих у мовленні за допомогою слів. Вирізнення денотативного та конотативного значення слова підтверджує визнання мовознавцями явища «лексико-семантичне поле». На думку Ю. М. Караулова, саме воно об'єднує собою слова семантично та лексично релевантні навколо ядра [6, 68]. Філософський підхід до слів Інтернет-дискурсу дає змогу вживати комунікантам лексеми на власний розсуд, розширюючи структуру ЛСП «простір».

Інтернет-дискурс наділений особливими параметрами, що відмежовує його від інших жанрів. Саме ці параметри виступають у ролі чинників, які

впливають на підбір конкретних інваріантів ЛСП. Фактори, закладені в Інтернет-опосередковане спілкування, простежуються у визначенні Н. О. Гудзь: «Інтернет-дискурс – це комунікативне середовище, що створюється в мережі Інтернет електронними засобами передачі даних; немає часових, просторових, гендерних, расових тощо обмежень та здатне впливати на свідомість потенційного адресата з метою досягнення цілей адресанта» [3, 230].

Детально вивчаючи Інтернет-дискурс, можна встановити одну з його особливостей, що полягає у відсутності сталої схеми відносин між адресатом і адресантом «агент-клієнт». Визначену В. В. Карасиком як типову схему для традиційних інституційних типів дискурсу, її повністю заперечує в Інтернет-дискурсі О. М. Галічкіна [1, 37]. Причиною є, по-перше, кількість учасників дискурсу, яка може перевищувати двох водночас (чати, групи і т. д.), по-друге, те, що всі учасники можуть виступати в ролі і агента, і клієнта, оскільки вони знаходяться в однакових соціальних статусах в мережі Інтернет. Така схема зникає і внаслідок появи певної комунікативної моделі поведінки. Усі сайти, де можливе спілкування, мають так званих «адміністраторів», «модераторів», які стежать за дотриманням норм комунікації в мережі і не дозволяють переходити за межі норми. У той же час, хоч «модератори» виступають як агенти за статусом, проте їхня комунікативна модель не є відмінною від моделі клієнта і їм властива перехідність до статусу клієнта в тому ж Інтернет-дискурсі за нових умов.

Інша специфіка Інтернет-дискурсу полягає у відсутності відкритої інституційності дискурсу. На відміну від теле-, радіо- чи друкованого дискурсу, в Інтернет-дискурсі немає жорсткої цензураності інститутів у процесі оприлюднення дискурсу. Там, де діє цензура, виникає проблема дискурсивної формули, оскільки інформація може спочатку потрапити у вільний доступ, а лише після цього бути відредагована адміністратором, який постає в ролі представника інституції.

Технічні обмеження Інтернет-дискурсу полягають у необхідності електронного пристрою та доступу до мережі Інтернет. Вони напряму пов'язані також з людським фактором, тобто наявністю співрозмовника в мережі Інтернет саме в момент прагнення іншої людини до комунікації. У цьому аспекті Інтернет-дискурс постає як унікальний просторово-часовий континуум, який вбирає в себе одночасно декілька місць перебування співрозмовників і, на відміну від газетного та теледискурсу, не обмежений часовими та просторовими межами. Віртуальний світ безмежний. Конструювання просторово-часового континууму включає в себе мільйони менших континуумів, створених одночасно в різних куточках світу у процесі комунікації мільйонів людей та не пов'язаних між собою Інтернет-дискурсів. Додаткові інформаційні маркери становлять окрему рису Інтернет-дискурсу. Назва домену, сайту, ілюстрації, знаки, реклама, мова сторінки – це окремі інформаційні поля, які незалежні від повідомлення адресанта до адресата. Вони можуть як сприяти зрозумілості просторово-часового континууму повідомлення, так і ускладнювати його розуміння.

Зазначені вище особливості Інтернет-дискурсу виступають у ролі екстралінгвістичних чинників, що впливають на процес комунікації та вибір конкретних лексем у дискурсі між адресатом та адресантом повідомлення. Причина полягає в прозорості просторово-часових відношень всередині повідомлення і варіюється залежно від жанру Інтернет-дискурсу. Нові інваріанти ЛСП «простір» з'явилися внаслідок розширення межі простору у свідомості людства від лінії до трьохвимірної субстанції.

Сучасний Інтернет-дискурс поділяється на окремі піджанри, які мають як спільні, так і відмінні риси, характерні лише для нього. Кожен піджанр передбачає різну кількість просторових координат та розширює структуру ЛСП «простір». Наша ідея (рис. 1) полягає в типологізації Інтернет-дискурсу за критерієм форми спілкування: відео Інтернет-дискурс, чат-дискурс, месенджер-дискурс, дискурс соціальних мереж, блоги.

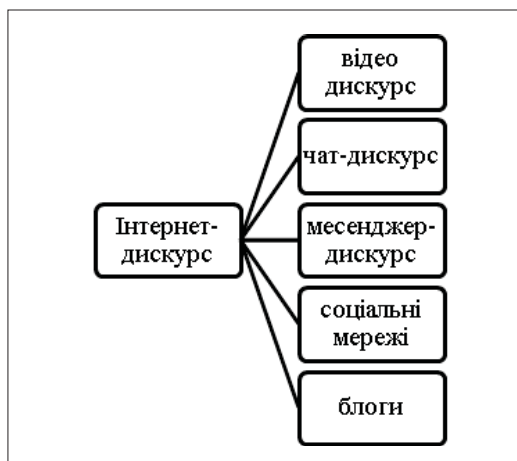

Рис. 1. Жанрова специфіка Інтернет-дискурсу

Від жанру інтернет-дискурсу залежить вибір інваріантів ЛСП «простір». Відеодискурс, чат-дискурс, месенджер дискурс передбачають процес комунікації «тут і зараз», онлайн між адресатом і адресантом повідомлення. Це дає змогу прояснити всі непорозуміння стосовно простору і часу інформації, тоді як соціальні мережі та блоги містять інформацію, що не завжди передбачена для онлайн спілкування обох учасників. Таким чином, просторово-часові відношення не завжди є зрозумілими для реципієнта.

Жанрове різноманіття Інтернет-дискурсу розширює його просторові координати. Оскільки простір Інтернет мережі не обмежений, ми дослідили особливості конструювання просторово-часового континууму різних персональних Інтернет-дискурсів. Нині значну увагу суспільство надає такому виду Інтернет-дискурсу, як «соціальні мережі». За даними неофіційних досліджень в Інтернеті близько 90% населення, що народилось після 2000 року, мають свою сторінку в соціальній мережі, а, за офіційними даними видання про Інтернет-бізнес в Україні та маркетинг у соціальних медіа “Watcher”, з лютого до квітня 2016 року кількість українських користувачів Facebook зросла на 400 тисяч [7]. За визначенням Д. А. Губанова, соціальна мережа – «...соціальна структура, що складається з багатьох агентів (суб’єктів – індивідуальних або колективних, наприклад, індивідів, сімей, груп, організацій) і визначених серед них різноманітних типів відносин...» [5, 4]. Соціальні мережі виступають зручним джерелом для дослідження дискурсу, що спричинено особливістю побудови форм спілкування всередині них.

У соціальних мережах великий відсоток спілкування відбувається у відкритому доступі для «гостей», тобто сторонніх людей (як для глядачів). Таким чином, соціальні мережі створюють відкрите поле для наукових досліджень, конструювання та наповнення системи ЛСП «простір» в Інтернет-дискурсі.

Параметри Інтернет-дискурсу впливають на кількісний склад ЛСП «простір». У процесі соціолінгвального дослідження ЛСП «простір» та його інваріантів на сторінках популярних соціальних мереж Facebook.com, Twitter.com, Skyrock.com, MySpace.com, LinkedIn.com, користувачами яких є англomовні та франкомовні комуніканти, виявлено різну частотність вербалізації ядра ЛСП «простір» за допомогою інваріантів “area”, “the zone”, “espace”, “étendue”, “la zone”. Частотність вжитку втілено у табл. 1.

На основі таблиці 1 можна стверджувати, що під час вибору інваріанта ЛСП «простір» для позначення місця у просторі в англomовному Інтернет-дискурсі суспільство частіше вдається до використання інваріанта “area” (159 241 500 згадувань), тоді як у франкомовному Інтернет-дискурсі у процесі вербалізації ЛСП «простір» за частотністю вживання переважає лексема-репрезентант “la zone” (23 443 301 згадувань). Отже, у ЛСП «простір» місце лексем “area” та “la zone” – серед лексем першої периферії, що становить коло лексем з найбільш тотожним значенням до ядра.

Таблиця 1

Частотність вживання інваріантів ЛСП «простір» в англomовних та франкомовних соціальних мережах

Інваріанти ЛСП «простір»	Англomовний Інтернет-дискурс			Франкомовний Інтернет-дискурс		
	space	area	the zone	espace	étendue	la zone
Facebook	10 400 000	15 400 000	3 680 000	3 520 000	102 000	22 500 000
Twitter	10 700 000	12 500 000	809 000	306 000	11 000	777 000
LinkedIn	21 200 000	131 000 000	1 010 000	94 800	4 890	161 000
MySpace	2 150 000	48 500	3 510	3 940	48	5 160
SkyRock	255 000	293 000	19 300	176 000	22 600	141 000
Загалом вжито:	44705000	159 241 500	5521810	3488740	402578	23443301

Довкола першої периферії ЛСП «простір» вибудовується друге коло периферії, у якому розміщуються суміжні концепти, що знаходяться на стику різних ЛСП і, поєднуючи ядра, можуть утворювати нові мікрополя. Під час проведеного нами дослідження на сторінках соціальних мереж було виявлено низку лексем-репрезентантів, що вживаються разом з ядром "space" в англійській мові: *counter, invade, personal, short, of time, probe, outer, shuttle, station, age, cadet, floor, double, tourism, office, breathing, advertising, information, cyber, open, waste* etc, а також лексеми-репрезентанти, що вживаються разом з ядром «espace» у французькій мові: *dimension, temps, disque, économique, fermé, lointain, mort, libre, vert, vital* etc.

Серед зазначених лексем-репрезентантів виокремлюємо три мікрополя ЛСП «простір»:

– мікрополе «якість простору»: "Wank memes fr– мікрополе «якість простору»: "Wank memes from **outer space**" ; "You can smell the autism from **outer space**" (1); "L'Esp^{ace} Vital est un club qui bouge et il va puiser cette énergie dans les sourires, les commentaires, le bonheur, les satisfactions et le bien-être de ses adhérents" (1); "Te souviens-tu de l'esp^{ace} fermé à l'étage, indiquant 'En cours de rénovation'?" (1); "Watch Aaken's new music video: 'Un Esp^{ace} Vert', a song co-written with Portuguese songstress Bévinda, and shot in Paris and Taipei" (2); мікрополе «якість простору» структурується за допомогою прикметників, що контактують з іменником «простір» і відбивають специфіку англомовного та франкомовного сприйняття простору довкола;

– мікрополе, до якого входять лексеми на позначення новоутворених концептів за допомогою поєднання ядра «простір» з іншими концептами: "Excelent **information space** for all!" (1); "Il a réaffirmé l'importance du rôle joué par le conseil économique, social et culturel dans l'élaboration de nouvelles politiques et plans visant la réalisation du développement global et durable dans les Etats membres, à même de faire de ce groupement un **esp^{ace} économique intégré, complémentaire et plus solidaire**" (3); "Tenacious **space probes**, the two, Past each other planet they flew. Well-known pictures glisten, But Voyagers listen To songs of **space plasma** too!" (1); "What else but **Cyberspace**?" (4);

– мікрополе «задіяний простір»: "Invade the Space will be playing the Benefit Show for Dusk at Chans Pensacola on 9 Mile Rd at 3pm.. Lots of other Great Bands Too!!! See You Guys There!!" (1); "To **double space** or not to double space, that is the question. Anybody?" (5); "Architecture is the art of how to waste space. – Philip Johnson" (5). Таке мікро-

поле структурується за допомогою дієслів, що вступають в контакт з іменником «простір» і стосується переважно англомовного дискурсу. Франкомовний дискурс передусім бере до уваги характеристику та опис простору, його якість і можливість переходу в новоутворення, а операції з ним є другорядним завданням.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Отже, на наш погляд, Інтернет-дискурс – жанр медійного дискурсу, що втілюється в життя за допомогою технічних засобів, має письмову, усну чи візуальну форму передачі, специфіка якого полягає у відсутності виражених рольових зв'язків між комунікантами та у здатності до часткової рекурсивності. До параметрів Інтернет-дискурсу, що впливають на підбір інваріантів ЛСП «простір», належать: відсутність схеми «адресат-адресант»; порушення дискурсивної формули; технічні обмеження; необмеженість кількості просторово-часових континуумів усередині дискурсу. Зазначені параметри різною мірою проявляються в жанрах Інтернет-дискурсу: відео-дискурс, чат-дискурс, месенджер-дискурс, соціальні мережі, блоги. У спектрі соціальних мереж, найпоширенішому жанрі, було проаналізовано індивідуальні випадки використання таких інваріантів ЛСП "простір", як "area", "the zone", "espace", "étendue", "la zone" в англомовному та франкомовному Інтернет-дискурсі, встановлено частотність вживання кожного інваріанта в соціальних мережах. На основі частотності вживання визначено місце лексем "area" та "la zone" у межах структури ЛСП «простір» у першій периферії довкола ядра. До другої периферії ЛСП «простір» віднесено три групи лексем-репрезентантів, інваріантів ЛСП «простір» в Інтернет-дискурсі, виокремлені на основі операцій мовця над простором. У результаті дослідження серед специфічних ментальних особливостей вербалізації ЛСП «простір» встановлено, що маніпуляції, пов'язані з простором, представлені в мікрополі «задіяний простір» та становлять другорядний інтерес для франкомовного Інтернет-дискурсу.

Результати дослідження можуть слугувати: для повсякденного процесу комунікації з англомовними та франкомовними носіями; матеріалом дослідження у вивченні екстралінгвістичних чинників у мовленні; для вивчення та подальшої роботи з лексико-семантичними полями; у дослідженнях просторово-часового континууму та подальших дослідженнях семантики мікроконцептів, що входять до ЛСП «простір». Перспективним вважаємо аналіз інваріантів лексико-семантичного поля «простір» в українській мові порівняно з іншими європейськими мовами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галичкіна Е. Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русских языках (на материале жанра компьютерных конференций) : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Елена Николаевна Галичкина. – Астрахань, 2001. – 212 с.
2. Горошко Е. И. Виртуальное жанроведение : становление теоретической парадигмы / Е. И. Горошко, Е. А. Землякова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Филология. Социальные коммуникации. – 2011. – Т. 24 (63). – № 1. – Ч. 1. – С. 225–237.
3. Гудзь Н. О. Інтернет-дискурс – невід'ємна складова сучасної комунікації / Н. О. Гудзь // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2013. – № 4 (70). – С. 228–232.

4. Губанов Д. А. Социальные сети : модели информационного влияния, управления и противоборства / Д. А. Губанов, Д. А. Новиков, А. Г. Чхартишвили. – М. : Изд-во физико-математической л-ры, 2010. – 228 с.

5. Іовхімчук Н. Лексико-семантичне поле простору в мовній картині світу сучасної народної словесності / Наталія Іовхімчук // Наукові записки КДПУ. Серія : Філологічні науки (мовознавство) / ред. кол. О. Семенюк [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ, 2014. – Вип. 127. – С. 113–115.

6. Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля / Ю. Н. Караулов // Филологические науки. – 1972. – № 1. – С. 57–68.

7. Мінченко О. 5,4 млн українців у Facebook: кількість користувачів в Україні почала рости швидше, ніж в 2015 році [Електронний ресурс] / Ольга Мінченко // Watcher. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://watcher.com.ua/2016/04/25/5-4-mln-ukrayintsiv-u-facebook-kilkist-korystuvachiv-v-ukrayini-pochala-rosty-shvydshe-nizh-v-2015-rotsi/>. Дата звернення: 06.09.2017.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Соціальна мережа Facebook. – Режим доступу до ресурсу: [<https://www.facebook.com>].
2. Соціальна мережа Myspace. – Режим доступу до ресурсу: [<https://myspace.com>].
3. Соціальна мережа Skyrock. – Режим доступу до ресурсу: [<http://naragarilwa.skyrock.com>].
4. Соціальна мережа LinkedIn. – Режим доступу до ресурсу: [<https://www.linkedin.com>].
5. Соціальна мережа Twitter. – Режим доступу до ресурсу: [<https://twitter.com>].